

навчальній меті; завдання відображають предметний і соціальний зміст професійної діяльності, сприяють формуванню у студентів іншомовних комунікативних умінь, навичок аналізу професійних ситуацій і прийняттю самостійних рішень, розвивають здатність регулювати емоційну сферу та знаходити консенсус у спірних питаннях. Комплексність і вмотивованість поставлених завдань сприяють результативності оволодіння студентами знаннями, вміннями та навичками іншомовної професійної комунікації. Перспективи подальших досліджень полягають у розробці моделі системи формування іншомовної професійної комунікації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Перелік спеціальностей. Фахове спрямування «Фінанси і кредит» [Електронний ресурс] / Уманський державний аграрний університет. – Режим доступу до ресурсу : <http://udau.edu.ua/index.php?pid=242>.
2. Энциклопедия "Карьера" / В. Алтухов, Н. Евланова, С. Захарова [и др.]. – М. : РТВ-Медиа, 2007. – 288 с.
3. Сидоренко Е. В. Тренинг коммуникативной компетентности в деловом взаимодействии / Е. В. Сидоренко. – СПб. : Речь, 2007. – 208 с.: ил.
4. Биркенбиль В. Ф. Коммуникационный тренинг. Наука общения для всех / В. Ф. Биркенбиль ; пер. с нем. Н. Чупеева. – М. : ФАИР-ПРЕСС, 2002. – 352 с.
5. Васильев Н. Н. Тренинг профессиональных коммуникаций в психологической практике / Н. Н. Васильев. – СПб. : Речь, 2007. – 283 с.
6. Палюк Л. Г. Проблема обучения устному деловому общению будущих специалистов банковской сферы / Л. Г. Палюк // Иноземні мови. – 1999. – № 3. – С. 41–44.

Мар'яна КАРАНЕВИЧ

ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ ПЕРЕКЛАДУ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ

У статті розглянуто теоретичні передумови прагматичного аспекту перекладу художньої літератури; проаналізовано причини й особливості застосування прагматично зумовлених лексичних та граматичних трансформацій на прикладі класичної англійської літератури; встановлено, що викликом для перекладача у відтворенні прагматики художнього твору є труднощі, пов'язані з пошуком у мові перекладу відповідника з еквівалентним оригіналу прагматичним значенням та складність відтворення комунікативно-прагматичного змісту образу персонажу; виявлено, що найуживанішими прагматично зумовленими трансформаціями, що сприяють досягненню адекватності перекладу, виявились заміна, генералізація та додавання.

Ключові слова: прагматичний потенціал, трансформація, адекватність, еквівалентність, адаптація, комунікативний ефект.

В статье рассмотрены теоретические предпосылки прагматического аспекта перевода художественной литературы; проанализированы причины и особенности применения прагматически обусловленных лексических и грамматических трансформаций на примере классической англоязычной литературы; установлено, что вызовом для переводчика в воспроизведении прагматики художественного произведения есть трудности, связанные с поиском в языке перевода соответствия с эквивалентным оригиналу прагматическим значением и сложность воспроизведения коммуникативно-прагматического содержания образа персонажа; обнаружено, что наиболее употребляемыми прагматически обусловленными трансформациями, которые способствуют достижению адекватности перевода, оказались замена, генерализация и добавление.

Ключевые слова: прагматический потенциал, трансформация, адекватность, эквивалентность, адаптация, коммуникативный эффект.

The article deals with the theoretical preconditions of the pragmatic aspect of fiction literature translation. The most widespread reasons and peculiarities of usage of pragmatically motivated lexical and grammatical transformations illustrated by the examples of Ukrainian translation of classical English literature are identified and analyzed. The article proves that the challenge for the translator in rendering of fiction text pragmatics lies in difficulties concerning the search of the pragmatic equivalent and the complexity of communicative-pragmatic content of character's image rendering. It is revealed that the most frequently used pragmatically motivated transformations that contribute to the achievement of adequacy of translation are substitution, generalization and addition.

Key words: pragmatic potential, transformation, adequacy, equivalence, adaptation, communicative effect.

З розвитком перекладознавства все більше зростають вимоги до якості перекладу. Проте, якщо раніше в центрі уваги науковців зазвичай були відмінності систем мов оригіналу та перекладу, то сьогодні серед

критеріїв оцінки якості перекладу перекладознавці все частіше називають не лише ступінь близькості до оригіналу, якість мовного оформлення тексту, а й здатність перекладу досягнути поставлених автором цілей [13, 1224-1225], а адекватним вважається такий переклад, який зберігає прагматику оригіналу [13, 1223].

Дослідженню прагматичного аспекту перекладу присвячували свої розвідки такі науковці, як Н.Д. Арутюнова [1], М.К. Гарбовський [2], В.Н. Комісаров [11], В.Л. Лисенко [13], А. Нойберт [17] та ін. Однак, оскільки прагматика власне художнього перекладу ще недостатньо вивчена, цей напрям дослідження залишається одним з найпріоритетніших. Тому **метою** статті є виявлення труднощів передачі прагматики художнього твору в перекладі.

Як зазначає У. Еко, перекладати – це не лише розуміти внутрішню систему певної мови і структуру даного тексту, написаного цією мовою, а й побудувати таку текстуальну систему, яка може здійснити аналогічний вплив на читача у плані семантичному, синтаксичному, стилістичному, метричному і звукосимволічному [9, 16-17]. При цьому І.П. Сусов стверджує, що прагматика досліджує експресивну (знак виражає внутрішній стан відправника) та апелятивну (знак звернений до слухача з метою впливу на його поведінку чи внутрішній стан) функції мови [24, 14]. Суб'єктивне ставлення людей до мовних одиниць, а через їх посередництво і до позначуваних ними предметів і понять, закріплюється за знаком, входить у якості постійного компоненту в його семантичну структуру і стає прагматичним значенням мовного знаку [29]. Власне необхідність віднайти у мові перекладу відповідник з еквівалентним оригіналу прагматичним значенням і є викликом для перекладача.

На думку О.О. Смирнова, адекватним можна вважати лише такий переклад, у якому передані усі наміри автора, з дотриманням усіх застосованих автором ресурсів образності, ритму, колориту [23, 23]. З метою досягнення адекватності перекладу слід враховувати прагматичні фактори перекладу, до яких науковці відносять жанрово-стилістичні особливості текстів у мовах оригіналу та перекладу, їх неоднакову прагматичну цінність, функціональну роль словесного знаку в певному повідомленні, прагматичне завдання автора, національно-культурну специфіку отримувачів оригіналу та перекладу, фонові знання учасників комунікації та їх соціально-психологічні характеристики, тобто, умови, які вимагають здійснення трансформацій у перекладі для досягнення рівноцінного комунікативного ефекту [25, 17].

Зауважимо, що здатність тексту викликати у реципієнта певне ставлення до повідомлення, здійснювати прагматичний вплив на отримувача інформації (викликати певні почуття, емоції, спонукати до певних дій) називається прагматичним потенціалом тексту. Залежно від свого комунікативного наміру джерело вибирає для передачі інформації мовні одиниці, які мають необхідне предметно-логічне і конотативне значення, і організовує їх у висловлювання таким чином, щоб встановити між ними необхідний смисловий зв'язок [11, 209]. Е.А. Молодих зауважує, що прагматичний потенціал висловлювання по-різному реалізується у різних мовах, тому доводиться вдаватися до прагматичної адаптації перекладу, внівши у свій текст необхідні зміни [15, 166]. Ось чому у процесі перекладу художнього тексту перекладач виконує функцію фільтра (пропускаючи з оригіналу в переклад те, що буде доступним для розуміння вторинного реципієнта), лупи (підсилюючи в тексті перекладу те, що може пройти повз нього непоміченим, але при цьому є принципово важливим для даного твору) та трансформатора (перенісши в інший культурно-мовний вимір елементи тексту оригіналу, які не можуть бути адекватно сприйнятими і зрозумілими читачам) [18, 83].

Оцінка якості перекладу художнього твору залежить від розуміння поняття прагматичної еквівалентності. Еквівалентність значення двох висловлювань забезпечується тотожністю наслідків, які ці висловлювання передбачають [9, 272]. Як стверджує Ю. Найда, саме динамічна еквівалентність орієнтована на забезпечення еквівалентності впливу на читача перекладу та оригіналу [16, 119]. П. Ньюмарк у свою чергу запропонував термін «комунікативний переклад», що використовується у ситуації, коли перекладач намагається здійснити такий вплив на отримувача перекладу, як автор – на читача оригіналу [11, 13]. Вважається, що прагматична еквівалентність існує тоді, коли переклад адекватно відтворює систему цінностей оригіналу в рамках основних прагматичних категорій тексту [14, 50]. При цьому прагматична еквівалентність може існувати без семантичної і синтаксичної еквівалентності [29]. Досягнення прагматичної еквівалентності є складним творчим процесом, в ході якого релевантними виявляються найрізноманітніші факти суспільно-мовної практики, традиції словесності. Пов'язані з цим проблеми яскраво виявляються у перекладі назв художніх творів [14, 49].

Авторська індивідуальність, унікальність світогляду, неповторність мовної форми утворюють одну з центральних прагматичних категорій тексту – інтенціональність. Інтенціональність тексту розкриває творчий характер використання мови і реалізується шляхом вибору мовних засобів, що мають певну цінність – аксіологічну, культурно-історичну, естетичну. Збереження системи цих цінностей в рамках прагматичної категорії інтенціональності є однією з умов прагматичної еквівалентності у перекладі [14, 49].

Художній образ персонажу вихідного тексту в текстах перекладу, що виконані різними перекладачами, може набувати різної інтерпретації, що призводить до різниці в характері впливу на читача [7, 5]. Причиною цього є складність відтворення комунікативно-прагматичного змісту образу персонажу, під яким розуміють «відображену в свідомості адресата сукупність суттєвих ознак художнього образу, виражених у тексті мовними засобами, які реалізують комунікативно-прагматичні установки автора на створення певного комунікативно-

прагматичного ефекту [7, 7]». Таким чином, у зв'язку з автором художнього твору перекладачеві необхідно враховувати індивідуальність авторського стилю, експліцитні та імпліцитні інтенції творця оригіналу, прагматичні пресупозиції та ставлення до того, про кого/що він повідомляє.

Зважаючи на те, що функцією художнього твору є естетичний вплив, то, як зауважує В.Л. Лисенко, його прагматичність естетично зумовлена [13, 1223]. Оскільки в тексті з естетичним спрямуванням встановлюються тонкі відношення між різними рівнями вираження і змісту, перекладачеві слід виявити ці рівні, передати їх у перекладі та змогти поставити їх у те ж відношення один до одного, в якому вони перебувають в оригіналі [9, 65]. Однією із труднощів художнього перекладу є те, що логічне пояснення та розкриття значення слова тут неприйнятні, адже при цьому втрачається і повнота змісту слова, і його безпосередній вплив на вторинного читача [6, 48]. Примітки слід використовувати лише в тому випадку, коли є абсолютні втрати у перекладі [9, 110].

Розпочинаючи роботу над перекладом перекладачеві доводиться робити вибір: орієнтуватися на автора вихідного мовленнєвого повідомлення, ототожнивши себе з ним і свого читача з отримувачем оригіналу і намагаючись викликати у свого отримувача аналогічний комунікативний ефект, або орієнтуватися лише на свого читача, намагаючись створити такий комунікативний ефект, який передбачає нова комунікативна ситуація. В останньому випадку, коли перекладач свідомо змінює комунікативний ефект, якого намагався досягнути автор вихідного повідомлення, говорять про прагматичні перетворення [2, 394-395]. У свою чергу прагматично зумовлені перетворення мають на меті досягнення у тексті перекладу комунікативного ефекту, що еквівалентний тому, який виявлений у тексті оригіналу. Внаслідок перетворень цього типу зберігається прагматичне значення вихідної одиниці, в той час як семантичне та синтаксичне значення можуть повністю або частково змінюватись. Найсуттєвіші зміни семантичних і синтаксичних значень відбуваються в результаті трансформаційних операцій, які отримали назву комплексних замінів, адаптацій чи прагматичних адаптацій [2, 395]. Найважливіша властивість прагматично зумовлених трансформацій – зміни окремих елементів смислу вихідного повідомлення використовуються з метою збереження у перекладі смислового цілого [2, 397]. Вважаємо, що у процесі перекладу художнього твору доречним є застосування саме прагматично зумовлених трансформацій, а прагматичні перетворення є неприйнятними, оскільки перекладний літературний твір є надбанням світової культури, тому перекладачеві слід залишатись прагматично нейтральним, а зміни, до яких він вдається, повинні бути спричинені виключно необхідністю досягнення прагматичної еквівалентності оригіналу та перекладу.

Антропоцентричні погляди перекладознавців дали поштовх дослідженням не стільки мов, скільки їх застосування з метою забезпечення успішної комунікації. Тому сьогодні в центрі уваги науковців все частіше стають не мовні системи, а комуніканти, їх інтенції, комунікативні ефекти висловлювань. Якщо йдеться про художню літературу, то тут комунікантами виступають автор і читач. Це, власне, і зумовило оформлення вимог не лише до перекладача, а й призвело до досліджень ролі читача. Так з'явилося поняття «зразкового читача» – читача, якого уявляє собі і до якого апелює автор (чи перекладач), гіпотетичної аудиторії, запрограмованої у структурі кожного тексту [8, 17]. Автору необхідно передбачити зразок можливого читача, здатного інтерпретаційно трактувати висловлювання так само, як генеративно трактує їх він [8, 28]. Це ж стосується і перекладача, який перш ніж створювати текст перекладу повинний чітко уявити свою читацьку аудиторію, оскільки «прагматичний процес інтерпретації не є емпіричним випадком, незалежним від тексту як тексту, а є структурним елементом його генеративного процесу [8, 31]». Таким чином читача безпосередньо визначає лексична і синтаксична організація тексту: текст є не що інше, як семантично-прагматичне продукування власного зразкового читача [8, 32]. З іншого боку, прагматичне ставлення реципієнта до тексту залежить не лише від прагматики тексту, а й від особистості, фонових знань, досвіду, характеру, психічного стану читача [11, 210]. Таким чином, прагматика перекладу пов'язана з усіма психологічними, біологічними і соціологічними явищами, які спостерігаються при функціонуванні знаків [21].

На формування і розвиток прагматики перекладу, а зокрема прагматичного аспекту перекладу художньої літератури, вплинули загальна теорія мовної комунікації, теорія комунікативного впливу, скопос-теорія та теорія мовленнєвих актів. На відміну від лінгвістичних теорій перекладу, які основною категорією перекладу вважають еквівалентність, головне правило скопос-теорії: переклад залежить від цілей [19, 60]. Скопос-теорія виходить з того, що переклад – це перш за все вид практичної діяльності, а успіх будь-якої діяльності визначається тим, якою мірою вона досягає поставлених цілей. Тому критерієм успішності діяльності перекладача виступає досягнення ним цілі комунікації, яку задає автор оригіналу [30]. Таким чином, процес перекладу залежить від ієрархічно-встановлених цілей (скопосів), які впливають на те, що повинно залишитись і чим можна знехтувати у перекладі [26, 183]. При цьому згідно зі скопос-теорією переклад повинний здійснювати рівноцінний оригіналу вплив на цільову аудиторію [9, 93]. Незважаючи на те, що вразливим місцем скопос-теорії, як зазначає Є.В. Овсяннікова, є відсутність межі між фактами перекладу і прагматичної адаптації [19, 61], цінними для художнього перекладу є міркування про ієрархію скопосів, якими керується перекладач, застосовуючи трансформації з метою досягнення рівноцінного комунікативного ефекту.

Однією з теоретичних передумов прагматичного аспекту художнього перекладу можна вважати і загальну теорію мовної комунікації. В основі цієї теорії лежить принцип релевантності, що передбачає

досягнення максимальної користі з використанням мінімуму зусиль. Переклад пов'язаний з принципом релевантності наступним чином: задумана інтерпретація перекладу повинна нагадувати оригінал у такому відношенні, що робить її адекватно релевантною аудиторії, а отже, забезпечить адекватний комунікативний ефект. Таким чином, переклад необхідно формувати так, щоб він продукував задуману інтерпретацію, не змушуючи при цьому аудиторію тривалий час обмірковувати інформацію [26, 182]. Тобто, перекладачеві художнього твору не рекомендується обтяжувати текст надмірною кількістю приміток, а щоб переклад був зрозумілим вторинному читачеві, доречним видається використання прагматично зумовлених трансформацій.

Що стосується теорії комунікативного впливу, то у процесі перекладу художнього твору слід неухильно дотримуватись принципу Кооперації Грайса, а саме постулатів якості (у перекладі неприйнятним є спотворення змісту оригіналу), кількості (переклад повинен містити не менше і не більше інформації, ніж необхідно), релевантності (перекладачеві слід забезпечити передачу тематичної когерентності оригінального твору) та способу (висловлювання мовою перекладу повинні бути чітко сформульованими, двозначність у перекладі є необхідною лише тоді, коли в оригіналі простежується відповідний задум автора).

Існує зв'язок між дослідженням прагматичного аспекту перекладу та теорією мовленнєвих актів, адже взаємодія мовленнєвого акту і контексту становить стрижень прагматичних досліджень [1, 7]. Тому зрозуміло, що перекладачі повинні бути обізнаними щодо того, що є прийнятним для культури-реципієнта у вираженні похвали, при висловленні співчуття, поздоровленні чи вибаченні. Також важливим є поняття конвенціональності, яке розглядається як «незалежні від мовця способи забезпечення розпізнавання цілі висловлювання слухачами» [10, 15]. Йдеться про необхідність врахування ситуаційного контексту у виборі відповідника, наявність якого у тексті перекладу не викликала би відчуття неприродності та передавала б усю повноту смислу оригіналу. Тому особливої уваги перекладачів вимагає переклад конвенціональних актів, яким притаманний «характер ритуалу чи церемонії [10, 35]». Для позначення конвенціональних норм мовленнєвої поведінки використовується поняття прагмеми, тобто прагматичної функції. Одна прагмема у мовах оригіналу та перекладу може втілюватись у різних формах. Буває, що прагмема, представлена в одній мові, відсутня в іншій [4, 13]. Варто також зауважити, що поява у прагматиці поняття текстового акту спричинила нове розуміння мовленнєвого акту як такого, що не лише має значення для певного висловлювання, а й робить свій вклад у розгортання цілого тексту [26, 180-181].

Результати обґрунтування теоретичних передумов дослідження показують доцільність виявлення найпоширеніших прагматично зумовлених трансформацій в англо-українському художньому перекладі. Встановлено, що зв'язок між теорією мовленнєвих актів та прагматикою перекладу виявляється через необхідність застосування трансформацій, спричинених відмінністю мовленнєвих кліше, особливостей ведення бесіди в певних комунікативних ситуаціях українською і англійською мовами з метою забезпечення адекватності перекладу. Різниця виявляється у способах вираження згоди: «How lovely and warm! – *I know* [27, 20]. – Як гарно й тепло! – *Точно* [5, 93].», «Mrs Gloop doesn't think it's at all funny! – *You can say that again* [27, 25]! – Для пані Глуп це анітрохи не смішно! – *Анітрохи не смішно* [5, 118]!», «My needs are very simple. – *I should say* [28, 9]. – Мої потреби вельми скромні. – *Воно й видно* [22, 5].» та незгоди: «Please don't be sick! – *Try and stop me* [28, 41]! – Хай не нудить. – *Не вийде* [22, 190]!»; у висловлюваннях, що допомагають підтримувати діалог: «*Sir* [28, 122]? – *Я слухаю* [22, 68].», «*Say, Oliver* [28, 126]? – *Чуєш, Олівере* [22, 71]?», «*I see* [28, 169]. – *Розумію* [22, 96].»; у вираженні прощання: «*See you later, alligator* [27, 44]! – *Бувайте здорові й не кашляйте* [5, 203]!», «*Please be in touch* [28, 10]. – *Не забувай нас* [22, 5].».

Часто перекладачам доводиться використовувати заміни, що зумовлені культурно-історичними та релігійними відмінностями реципієнтів оригіналу і перекладу: «...how much the *Prince of Peace* was needed in a World at War [28, 152]. – ...як дуже потрібен *Христос* тому світові, що воює [22, 86].», «The younger ones had *Beatrix Potter, with Mr Tod, the dirty rotter, and Squirrel Nutkin, Pigling Bland, and Mrs Tiggy-Winkle* and – *Just How the Camel Got His Hump, and How the Monkey Lost His Rump, and Mr Toad, and bless my soul, there's Mr Rat and Mr Mole* [27, 47]. – Аж перехоплювало дух від тих книжок... Ось *Вінні-Пух*, он *Білосніжка* йде до лісу... Ось *Гулівер* веде *Алісу* у Дивосвіт, і прямо тут до них підходить ліліпут. Ген *королева* виглядає, чи знайде *Герда* свого *Кая* [5, 216]...», «They're drunk as *lords* [27, 36]. – Вони там п'яні як *чопики* [5, 166]». При цьому заміни можуть бути спричинені і необхідністю більш тактовного, ввічливого висловлення думки: «...now turned priest, S.J. 'I'm here to save your soul and save your ass' [28, 9]. – ... тоді раптом заговорив, мов пастор релігійної общини: 'Олівере, я приїхав, щоб урятувати твою душу й *тіло*' [22, 5].». Способи позначення відстані та часу є яскравим свідченням відмінності картин світу англійців та українців, що необхідно враховувати при перекладі одиниць виміру для забезпечення природності звучання перекладного тексту: «*Eighteen months* [28, 8]. – *Півтора* [22, 5].», «*10 000 feet deep* [27, 40] – глибина *три кілометри* [5, 185]», «*Oompa-Loompa children no more than four inches high* [27, 41] – ...умпа-лумпенят на зріст *сантиметрів по десять* [5, 189]». Окрім вищезазначених причин застосування прагматично зумовленої трансформації заміни можна також зазначити відмінність пестливих звертань англійською та українською мовою: «Now, now, *my pet* [27, 23]! – Ну що ти, *кицю* [5, 108]!», «All right, *my pet* [27, 37]. – Добре, моя *мармулеточко* [5, 171].».

Серед поширених в англо-українському художньому перекладі прагматично зумовлених трансформацій вагоме місце займає генералізація. Використовують її у тому випадку, коли заміна власних назв оригіналу

загальними у вторинному тексті сприятиме досягненню рівноцінного комунікативного ефекту першотвору та перекладу: «I said (speaking not in *English*, of course, but in Oompa-Loompish) [27, 23]. – ...сказав я (звісно, не *нашою*, а умпа-лумпівською мовою) [5, 107].», «Once upon a time I did play *squash* [28, 19]. – Колись я ганяв м'яча [22, 10].». Говорять, що успіх автора залежить від того, чи читається художній твір “на одному диханні”. Тому, генералізація приходить на допомогу перекладачам з метою уникнення перевантаження основного тексту перекладу надмірною кількістю пояснень, доповнень, описів, приміток до тих лексичних одиниць, які є неважливими для вираження основної комунікативної інтенції автора: «He grandiosely paid it with his *Master Charge* [28, 16]. – Він помпезно розрахувався за допомогою *кредитної картки* [22, 9]», «...the guy in *Sherry-Lehmann* claimed that *Chateau Lynch-Bages* [28, 20]... – ...продавець *фірмової крамниці* запевняв, що *вино* [22, 11]...», «Thanks to the mechanical perfection of my *Targa 911 S* [28, 59]... – Завдяки технічному станові моєї *машини* [22, 33].», «We'll go upstairs and have ... a cup of *Ovaltine* [28, 84]. – Ходімо нагору й випиймо... чогось *неміцного* [22, 47].».

У зв'язку з відмінностями реалій, у яких живуть читач оригіналу та перекладу, йдеться, наприклад, про адміністративно-територіальний поділ чи назви освітніх закладів, перекладачеві доводиться використовувати трансформацію додавання: «Massachusetts [28, 36]. – *штат* Массачусетс [22, 21].», «...her Bryn Maur elocution [28, 49]. – ... її дипломом *першорядного жіночого коледжу* Бріна Мора [22, 27].», «She once had wanted to enroll in Cordon Bleu [28, 100]. – Вона мала намір записатися до *кулінарної школи* «Кардон Блю» [22, 56].», «Marcie got the latest Daphne Du Maurier from Mother [28, 151]. – Марсі одержала останню *книжку* Дафне дю Мор'є від мами [22, 85].». При перекладі імен реальних, проте невідомих широкому загалу, людей перекладач, завдяки своїм екстралінгвістичним знанням, додає інформацію про їх вид діяльності або ж ідентифікує їх зазначаючи зв'язки з більш відомими історичними постатями: «Dr Spock. James Earl Ray. Green Bay Packers. Spiro T. Jackie O. Would the world be better if Cosell and Kissinger changed jobs [28, 106]? – Про *дитячого психіатра* доктора Спока, *убивцю Мартіна Лютера Кінга* Джеймса Ерла Рея. Про *футбольну команду* «Пекерс» із міста Грін Бей, *політика* Спіро Егню та Жаклін Оназіс, *колишню дружину вбитого президента Кеннеді*. Про те, чи стане світ кращим, якщо *спортивний коментатор* Коселл та *державний секретар* Генрі Кіссінджер змінять місця роботи [22, 59].». Географічні назви, що позначають невеликі територіальні одиниці також часто у перекладі співвідносяться з більш відомими для вторинного читача місцевостями: «We departed Tuesday morning from New York and stopped just once – in Fairbanks – to refuel [28, 162]. – Ми вилетіли з Нью-Йорка вранці у вівторок і зробили лише одну зупинку на *аеродромі* Фербенкс, *на Алясці*, щоб заправитися [22, 91].» Якщо йдеться про страви та напої, то іноді для читача перекладу додають складники, проте це трапляється рідко, адже таку інформацію зазвичай подають у примітках: «Marcie drank some expurgated eggnog [28, 150]. – Марсі випила «егног» (*гаряче вино, збиті жовтки, молоко, цукор*) [22, 84].».

Описовий переклад використовується для пояснення тих лексичних одиниць, які з'явилися у результаті певних суспільних та культурних явищ чи відображають традиції носіїв мови оригіналу, а тому їх «одомашнення», тобто заміна одиницями мови перекладу зі схожим значенням, вважається неприйнятним: «to get *CO. Status* [28, 13] – *за право бути звільненим від військової служби з огляду на свої релігійні переконання* [22, 7]», «...I now possess an *H myself* (in hockey). I am thus entitled on my own to fifty-yard-line seats [28, 120]. – Я теж мав *найвищу спортивну відзнаку* (за досягнення в хокеї) і теж мав право на найкращі місця [22, 66]», «Oliver the *Cheshire Cat* shook hands with this young colleague through the taxi window [28, 135]. – *Показуючи всі зуби в усмішці*, я крізь вікно машини потис руку своєму молодому колезі [22, 75].». Також в таких випадках використовують експлікацію: «That's eight p.m. this Friday night. *We're in the goddam book* [28, 20]. – У п'ятницю на цьому тижні. О 8 вечора. *Ми беремо продукти у кредит* [22, 11].».

Серед лексико-граматичних трансформацій у перекладі художніх творів використовується вилучення інформації, що не є вагомою для передачі основної комунікативної інтенції автора: «I noticed that they also hadn't changed their posters. Andy Warhol at his Poppiest. (“I saw so damn much *Campbell soup* when I was young, I'd never hang it on the wall!” [28, 20]. – Я звернув увагу, що на стінах ті самі репродукції Енді Вархола, що були й кілька років тому («Я б ніколи не повісила їх на стіну») [22, 11]», «Then she meets my shuttle at *La Guardia* and drives me in [28, 106]. – Коли я повертаюся, вона зустрічає мій літак і везе мене додому [22, 59].», «We were readying for the Simpsons' party (*yeah, I'd stashed some Alka-Selzer, just in case*) [28, 159]. – Ми збиралися на вечірку до Сімпсонів [22, 89].».

Окрім національно-культурного та історичного чинників, що впливають на застосування прагматично зумовлених трансформацій (однією з причин введених автором змін в текст перекладу може бути, наприклад, табу на висвітлення певних тем у художніх творах), є відмінність у досягненні в сфері науки, техніки, архітектури, освіти і культури, що спричиняє необхідність пошуку перекладачем шляхів досягнення зрозумілості оригіналу вторинним читачам, про що свідчать наступні приклади: «He had to eat her early efforts, drawn from recipes in *supermarket* magazines [28, 12]. – ...мусив їсти те, що вона готувала за рецептами з часописів, придбаних у *крамницях самообслуговування* [22, 6]», «it's *Godzilla* from upstairs [28, 29]. – Це *Страхопуд*. Він живе на поверх вище [22, 16].», «When I was a college senior, I needed *distribution credits* [28, 35]. – На останньому курсі мені потрібні були *вищі оцінки* [22].», «His application for the purchase of the *penthouse* was denied for some odd reason [28, 58]. – Його прохання купити *фешенебельну квартиру* (на даху *хмарочоса*) було

відхилене з якоїсь дивної причини [22, 32]», «Establishing new circuits in the *satellite* transmitting your emotions [28, 111]. – Утворюються нові ланки у ланцюгу передачі ваших емоцій [22, 62]». Оскільки середньостатистичний українець уже знайомий з вищевказаними явищами та об'єктами, то сьогодні застосування трансформацій при їх перекладі виявилось б непотрібним.

На особливу увагу заслуговує переклад команд («*Full speed ahead* [27, 28]! – *Повний вперед* [5, 127].») і табличок («*Private – Keep out* [27, 29] – *Стороннім вхід заборонено* [5, 133].»), що є яскравим свідченням того, що одна інтенція в українській і англійській мовах зазвичай виражена різними традиційними формулами. Ще однією складністю в англо-українському художньому перекладі є відтворення контамінованого мовлення, наприклад картавості, що демонструє наступний приклад: «*Maahcie, what would bring a city gal like you out to these bahrbrious pahs* [28, 153]? – *Мааг-сі, що привело тебе, міську дівчину, в такі вагвагські місця* [22, 86]?».

У залежності від типу інформації в обох мовах склалися традиції, що регулюють порядок слів у реченні. Цим не слід нехтувати, якщо перекладач намагається досягнути такої ж природності звучання перекладу, яка притаманна оригіналу: «*Our oldest caroler was Lyman Nichols, Harvard, '10 (age seventy-nine), the youngest Amy Harris, merely five* [28, 149]. – *Нашим найстарішим колядником-заспівувачем був випускник Гарварду 1910 року сімдесятирічний Ліман Ніколс, наймолодшою була п'ятирічна Емі Гарріс* [22, 83]»...

Отже, викликом для перекладача у відтворенні прагматики художнього твору є труднощі, пов'язані з пошуком у мові перекладу відповідника з еквівалентним оригіналу прагматичним значенням; складність відтворення комунікативно-прагматичного змісту образу персонажу; неможливість використання усіх видів перекладацьких трансформацій у зв'язку з необхідністю забезпечення рівноцінного комунікативного ефекту. При цьому найуживанішими прагматично зумовленими трансформаціями, що сприяють досягненню адекватності перекладу, виявились заміна, генералізація та додавання. Перспективним вважаємо розгляд труднощів відтворення фонографічних особливостей англійського тексту українською мовою з метою повноцінної передачі комунікативного ефекту оригіналу в перекладі. Адже виділення тексту іншим шрифтом чи зміни його розміру можуть свідчити про необхідність інтонаційного наголосу певних лексичних одиниць, що означає їх важливість для даного повідомлення та впливає на сприйняття тексту повідомлення читачем.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арутюнова Н.Д. Истоки, проблемы, категории прагматики // Новое в зарубежной лингвистике: Вып. 16. Лингвистическая прагматика. – М.: Прогресс, 1985. – С. 3-43.
2. Гарбовский Н.К. Теория перевода: Учебник. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 2004. – 544 с.
3. Гарусова Е.В. Адекватность и эквивалентность в лингвокультурологических теориях перевода // Вестн. Тверского гос. ун-та. Серия: Филология. – № 25 – 2009. – С. 3-14.
4. Григорьян Е.Л. Лингвистическая прагматика. – Ростов-на-Дону: Изд-во РГУ, 2003. – 24 с.
5. Дал Р. Чарлі і шоколадна фабрика. – Київ: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2006. – 240 с.
6. Джваршейшвили Р.Г. Психологическая проблема художественного перевода. – Тбилиси: Мецниереба, 1984. – 66 с.
7. Дробышева Т.В. Коммуникативно-прагматический аспект художественного текста (на материале русских переводов романа Ф.С. Фицджеральда «Великий Гэтсби»): Автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.19. – Воронеж, 2009. – 22 с.
8. Еко У. Роль читача. Дослідження з семіотики текстів. – Львів: Літопис, 2004. – 384 с.
9. Еко У. Сказать почти то же самое. Опыт о переводе. – СПб.: Симпозиум, 2006. – 574 с.
10. Кобозева И.М. Теория речевых актов как один из вариантов теории речевой деятельности // Новое в зарубежной лингвистике. Вып. XVII. – М.: Прогресс, 1986. – С. 7-21.
11. Комиссаров В.Н. Теория перевода (лингвистические аспекты): Учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. – М.: Высш. шк., 1990. – 253 с.
12. Лингвистический энциклопедический словарь. <http://lingvisticheskiy-slovar.ru/description/referentsiia/521>.
13. Лысенко В.Л. Прагматика перевода: адекватность в художественном переводе как критерий оценки его качества // Электронный научный журнал «ИССЛЕДОВАНО В РОССИИ» – <http://zhurnal.ape.relarn.ru/articles/2009/097.pdf>.
14. Михеев А.В. Семиотические уровни перевода // Перевод как процесс и как результат: язык, культура, психология. – Калинин: Калининский государственный университет, 1989. – С. 43-51.
15. Молодых Е.А. Проблема стилистической адекватности русских переводных текстов (на примере исторических романов В. Скотта) // Вестник Воронежского гос. ун-та. Серия: Лингвистика и Межкультурная Коммуникация. – 2008. – №3. – С. 165-169.
16. Найда Ю. К науке переводить // Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике / Под ред. В.Н. Комиссарова. – М.: Высшая школа, 1978. – С. 114-137.
17. Нойберт А. Прагматические аспекты перевода // Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике / Под ред. В.Н. Комиссарова. – М.: Высшая школа, 1978. – С.185-201.
18. Нуриев В.А. Адекватность перевода как лингвистическая проблема // Вестник Воронеж. гос. ун-та. – Серия: Лингвистика и межкультурная коммуникация. – 2003. – № 1. – С. 80–87.
19. Овсянникова Е.В. Скопо-теория Ганса Вермеера // Матеріали V Міжвузівської конференції молодих учених (29 – 31 січня 2007р.). – Донецьк: ДонНУ, 2007. – С.60 – 61.
20. Остин Дж.Л. Слово как действие // Новое в зарубежной лингвистике: Вып. 17. Теория речевых актов. – М.: Прогресс, 1986. – С. 22-129.
21. Семиотика: Антология / Сост. Ю.С. Степанов Изд. 2-е, испр. и доп. / – М.: Академический Проект,

- Екатеринбург: Деловая книга, 2001. – 702 с.
22. Сігел Е. Оліверова історія: Роман // Всесвіт. – 1998. – №5-6. – С. 3-102.
 23. Смирнов А.А. Тезисы к докладу А.А. Смирнова. Задачи и средства художественного перевода. – М.: Радуга, 1935. – 33 с.
 24. Сусов И.П. Лингвистическая прагматика. – М.: Восток-Запад, 2006. – 300 с.
 25. Чепель Н. П. Прагматические аспекты перевода исторических реалий с русского языка на английский язык: Дис. ... канд. филол. наук : 10.02.20. – Москва, 2005. – 186 с.
 26. Baker M. Routledge Encyclopedia of Translation Studies. – London and New York: Taylor&Francis Group, 2005. – 654 p.
 27. Dahl R. Charlie and the Chocolate Factory. – Режим доступу: http://www.fictionbook.ru/author/dahl_roald/charlie_1_charlie_and_the_chocolate_factory.
 28. Segal E. Oliver's Story. – London; Toronto; Sydney; New York: Granada Publishing in Hart-Davis, MacGibbon Ltd, 1977. – 202 p.
 29. <http://karpovkaput.by.ru/>
 30. http://irinavezner.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=49&Itemid=45

Зінаїда ПІДРУЧНА

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНОЇ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ – МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті проаналізовано розвиток продуктивної творчої діяльності студентів – майбутніх перекладачів у процесі фахової підготовки. Визначено типологію ситуацій особистісно-орієнтованої педагогічної взаємодії.

Ключові слова: продуктивна творча діяльність майбутніх перекладачів, особистісно-орієнтована педагогічна взаємодія, професійна фахова підготовка.

В статье проанализировано развитие продуктивной творческой деятельности студентов – будущих переводчиков в процессе профессиональной подготовки. Определено типологию ситуаций личностно-ориентированного педагогического взаимодействия.

Ключевые слова: продуктивная творческая деятельность будущих переводчиков, личностно-ориентированное педагогическое взаимодействие, профессиональная подготовка.

The development of the students – future interpreters, productive creative activities in the professional training process are analyzed in this article. It is determined the personal – orientated pedagogical cooperation typology.

Key words: the students – future interpreters, productive creative activities, personal – orientated pedagogical cooperation, professional training process.

Кожний історичний етап розвитку суспільства зі своїми політичними, економічними та соціальними проблемами висуває нові вимоги до особистості, актуалізує її певні соціально-психологічні властивості, необхідні для успішного розвитку. На етапі радикальних соціально-економічних перетворень, що відбуваються в Україні, зростає роль особистісної активності, відповідальності та професіоналізму. Професіоналізм характеризується наявністю у фахівця знань, умінь і навиків, які дозволяють йому здійснювати свою діяльність на рівні сучасних вимог науки і техніки. Професіоналізм виявляється у вмінні бачити і формулювати завдання, вибирати методи, найприйнятніші для їхнього вирішення.

Проблемами розвитку продуктивної творчої діяльності майбутніх фахівців займалось багато науковців, серед них: І. Бех [1], І. Зимня [3], В. Калінін [4], О. Крюкова [6], Н. Кузьміна [7] й ін. У їхніх роботах містяться оригінальні теоретичні концепції. Так, на думку Н.Кузьміної, професіоналізм діяльності – це якісна характеристика суб'єкта діяльності – представника даної професії, яка визначається ступенем володіння ним сучасним змістом і сучасними засобами вирішення професійних завдань, продуктивними способами їхнього здійснення. Ступінь цього володіння у всіх людей різний, тому тут можна говорити про високий, середній чи низький рівень професіоналізму діяльності представників тієї чи іншої професії [7, 87].

Разом з тим, дослідники відзначають, що педагоги в процесі професійної діяльності та спілкування зі студентами мають такі труднощі: невміння налагодити довірливі відносини, нерозуміння внутрішньої психологічної позиції студента, складнощі у взаємодії з групою студентів, у спілкуванні з ними, сповільнене реагування на зміну навчально-виховної ситуації, невміння знаходити нестандартні прийоми у вирішенні